

Ю. Г. Власенко,

к. е. н., доцент кафедри економічної теорії,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: 0000-0001-7071-2984

А. В. Кожина,

к. держ. упр., доцент, докторант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом,

Національна академія державного управління при Президентові України

ORCID ID: 0000-0001-5697-8145

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.19—20.46

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Y. Vlasenko,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Theory,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

A. Kozhyna,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Doctoral Candidate of the Department
of Regional Administration, Local Self-Government and City Management,

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE FORMATION OF INCLUSIVE LOCAL DEVELOPMENT

У статті розглянуто проблематику формування інклюзивного місцевого розвитку, метою якого є локальне інклюзивне зростання, що зорієнтовано на розвиток місцевого населення та поліпшення його якості життя. Формування ІМР передбачає передусім нівелювання обмежень та бар'єрів щодо потенціалу та доступу до певних ресурсів та благ, результатом чого є брак соціальних зав'язків, обміну інформацією і як результат втрата можливості користуватись своїми правами у повному обсязі. Визначено суб'єктів та об'єктів ІМР — населення, суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність в місті органи публічної влади, з'ясовано їх потреби, функції та наявні ресурси. З'ясовано необхідність дотримання інклюзивного (універсального) дизайну, відповідно до концепції семи принципів. Запропоновано інфологічну модель формування ІМР.

The article considers the issue of forming inclusive local development. It was found that the formation of ILD is a long-term process of structural changes in the economy, innovation and technology, education, changes in social policy vectors within the city, taking into account the needs of the population, not individual groups to inclusively institutionalize human development. The subjects and objects of the ILD have been identified. It was found that both the objects that need the ILD and the entities that implement the principles of the formation of the ILD, are the population of the city; entities engaged in economic activities in the city; public authorities.

The need to adhere to inclusive design in accordance with the concept of seven principles: equality and accessibility; flexibility of use; simplicity and intuitive use; available information is available; tolerance to mistakes; small physical effort; availability of the required size, location, space.

It is obvious that public authorities play a key role in the formation of the IMR, as they have leverage through the implementation of a number of management functions, so the implementation of the administrative function is to introduce regulatory innovations and develop a program of socio-economic development of the local area; encouraging the use of human resources and increasing the number of staff in need of inclusion, in particular, under current legislation, there is an obligation for employers to employ people with disabilities.

Historically, the purpose of statehood building is to find a balance between government, business and the population, this balance, we believe, is the core of the ILD — a joint activity based on the needs of each party, which are addressed through their inherent functions and available resources influence, which leads to a synergistic effect of transformational shifts. Based on this philosophy, an infographic model of the formation of the ILD is proposed, which will allow at any time to check the needs of subjects and objects of the ILD, the functions they are called to perform and available resources to create mutually beneficial cooperation for the purpose of the ILD.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивний місцевий розвиток (ІМР), формування, соціум, якість життя, бізнес, населення, влада.

Key words: inclusion, inclusive local development, formation, society, quality of life, business, population, government.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Провідним комплексним індикатором розвитку соціально-економічної системи є якість життя населення, оскільки це головний результат її функціонування. Зважаючи на загальносвітові тренди і виклики сучасності, на актуальному етапі економічного розвитку, в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів у політичні програми урядів країн, у т. ч. й України, ввійшло поняття "інклюзія" як процес залучення усіх громадян, без будь-яких відмінностей і обмежень, у різні сфери життя суспільства.

На сьогодні беручи до уваги активні процеси децентралізації влади, актуалізується проблематика формування інклюзивного місцевого розвитку, яке передбачає локальне інклюзивне зростання, що зорієнтовано на розвиток місцевого населення та зростання його якості життя.

У зв'язку з цим постає проблема-виклик — генерування такої формації інклюзивного місцевого розвитку, яка б слугувала прикладом та перебувала у постійній стадії конкурентних перегонів у забезпеченні вільного, відкритого й рівного доступу всіх груп населення до соціальних та економічних благ.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретичних та практичних положень інклюзивного місцевого розвитку присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: Д. Аджемоглу, М. Адамска, Н.О. Афендікова, Б. Базелі, К.М. Войціцька, М. Вілчелмі, К.В. Дзензелюк, Н. Дучальська, Л.М. Ємельяненко, І.В. Кочнова, В.В. Ксендзук, В.Р. Орел, В.М. Петюх, Д. Робінсон, І.Г. Сергієнко, Н.М. Павлішина, О.В. Фінагіна та інші дослідники. Враховуючи вагомий внесок наукової спільноти у вивчення інклюзивного місцевого розвитку, варто зазначити, що питанню формування інклюзивного місцевого розвитку приділено недостатньо уваги, і це актуалізує дослідження за даним вектором, оскільки процес збільшення ступеня участі у соціумі всіх громадян, враховуючи осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення (вагітних жінок, людей похилого віку, громадян з маленькими дітьми) наразі є і політикою України, і соціальним кредо міжнародної спільноти.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У 2015 р. Генеральною асамблеєю ООН було прийнято резолюцію "Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року", якою проголошено Цілі сталого розвитку, зорієнтовані на реалізацію прав людини; подолання бідності; зміцнення всезагального миру, забезпечуючи більший рівень свободи; досягнення гендерної рівності; розширення можливостей для реалізації прав жінок і дівчат. Зазначимо, що рівень соціально-економічного розвитку України наразі суттєво поступається показникам розвинених країн світу. Так, Всесвітній економічний форум спільно з Євразійським інститутом конкурентоспроможності та консалтинговою компанією Strategy Partners щорічно випускають Звіт Global Competitiveness Index, який акумулює низку показників. Відтак, у 2019 р. наша країна посіла лише 85 місце зі 140 в рейтингу глобальної конкурентоспроможності економіки, втративши 2 пункти порівняно з 2018 р., однак, увагу варто звернути на показник субіндексу "Соціальний капітал", за яким Україна посідає критичне 118 місце, констатуючи високу напруженість взаємної довіри у суспільстві та довіри до інститутів. Це є яскравим прикладом потреби трансформаційних зрушень у соціально-економічній політиці.

Враховуючи, що сьогодні в Україні відбувається процес адаптації амбітного плану ООН та імплементації Цілей сталого розвитку, однією з котрих є інклюзивна економіка, фундаментальною частиною в його здійсненні вважаємо формування інклюзивного місцевого розвитку як модель тривимірного комплексного поєднання соціального, економічного та екологічного аспектів.

"Інклюзивний місцевий розвиток — це процес структурних змін, який супроводжується економічною та соціальною активністю на місцевому рівні й забезпечує підвищення добробуту на основі максимальної зайнятості, індивідуальну й соціальну безпеку, рівний доступ до можливостей та послуг для широкого кола місцевого населення з використанням місцевих ресурсів" [1, с. 10].

Сьогодні інклюзивний місцевий розвиток (ІМР) повинен виступати гарантом забезпечення добробуту, прав і можливостей для якомога ширших верств населення, не обмежуючись окремими категоріями, незалежно від статі, віку, етнічного походження, місця проживання, при цьому, звісно, максимально реалізуючи права лю-

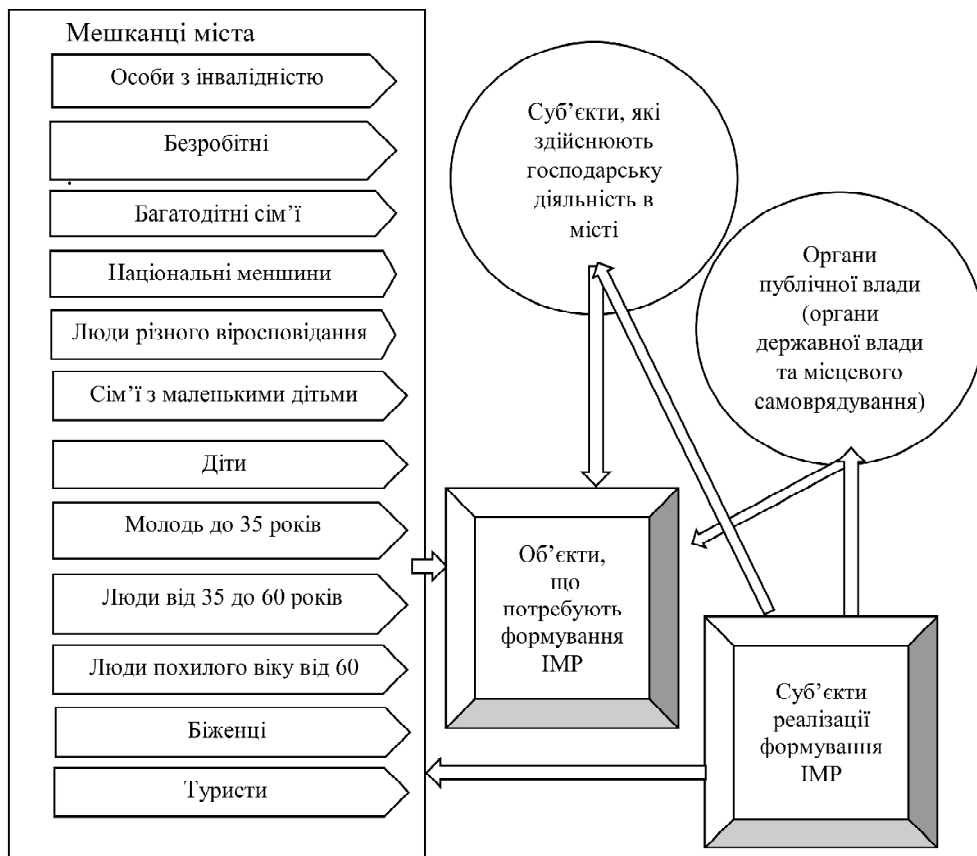

Рис. 1. Суб'єкти, що потребують інклюзивного місцевого розвитку

дей із різних соціальних груп з обмеженими можливостями, через стать, фізичне здоров'я або вік. Основою ІМР і фактично його метою є такий тип соціально-економічного зростання, який надає можливість відчутти його позитивні результати кожному громадянину за кожною сферою його життя — соціальною, фінансовою, освітньою, політичною.

Формування ІМР передбачає перш за все нівелювання обмежень та бар'єрів щодо потенціалу та доступу до певних ресурсів та благ, результатом чого є брак соціальних зав'язків, обміну інформацією і як результат втрата можливості користуватись своїми правами у повному обсязі.

У питанні публічного управління та децентралізації влади соціальна інклюзія відіграє одну з першочергових ролей, тому під час дослідження формування ІМР нами визначено суб'єктів та об'єктів ІМР (рис. 1).

Відтак вважаємо, що одночасно об'єктами, які потребують ІМР та суб'єктами, які реалізують засади формування ІМР, виступають населення міста; суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність в місті; органи публічної влади (органи державної влади та місцевого самоврядування). Однак ступінь потреб і ступінь участі і рівня можливостей у забезпеченні формування ІМР є неоднаковим.

Логічним є вважати, що на формування інклюзивного місцевого розвитку міста в першу чергу потребують і мають на нього право люди з обмеженими можливостями — фізичними, віковими чи фінансовими. Однак, на нашу думку, для повноцінного та реального формування ІМР вкрай важливо визначити наявність трьох

зазначених нами груп, оскільки у подальшій побудові ІМР саме ці три групи будуть брати активну участь, обумовлюючи потреби один одного та визнаючи взаємний вплив.

Відтак населення міста у процесі формування ІМР вимагає дотримання інклюзивного (універсального) дизайну, концепцію і сім принципів якого було сформульовано американцем, особою з інвалідністю, Рональдом Мейсоном, який у подальшому створив Центр доступного житла, назва якого пізніше була перейменована у Центр універсального дизайну. Так, принципами універсального дизайну стали: "рівність та доступність використання; гнучкість використання; простота й інтуїтивне використання; доступно викладена інформація; терпимість до помилок; малі фізичні зусилля; наявність необхідного розміру, місця, простору" [2]. Зокрема, за принципом рівність та доступність використання доцільним є: максимізація надання електронних послуг мешканцям міста замість необхідності безпосереднього прийому у відповідній установі; забезпечення плаского входу до будівель замість сходів; обладнання місць комерційного та громадського призначення розсувними дверима; розташування поручнів у транспорті на різних рівнях; транслітерація інформаційних повідомлень шрифтом Брайля, підписи та таблички, звукові сигнали; організація безкоштовних вбиральень з повивальними столиками; під час проведення конференцій чи семінарів у місті забезпечити можливість обирати меню — вегетаріанське, дитяче тощо. Прикладом організації інклюзивного робочого місця є кафе у м. Харків "Як сніг на голову", в якому кухарками працюють особи з інвалід-

ністю, а у м. Луцьк відкрили кав'ярню, де працюють люди з синдромом Дауна;

- за принципом гнучкість використання: закупівля автобусів із спеціальним пристроєм для заїзду візків та колісок; обладнання робочих місць стільцями, що змінюють висоту; обладнання місць у закладах освіти такими, що регулюються за висотою; надання вибору шляхів входу до закладів — ліфтом, ескалатором чи сходами;

- за принципом простота й інтуїтивне використання: зручна розкладка продуктів у супермаркеті та обладнання магазинів стелажми з продуктами ергономічної висоти; великі та зрозумілі цінники на товарах; друкування туристичних путівників та карт доступним шрифтом з логічно упорядкованою інформацією;

- за принципом доступно викладена інформація: нанесення зрозумілої та чіткої розмітки на дорожньому покритті та слідкування за станом її якості та контрастності, застосування табличок із вказанням напрямку, стрілок та покажчиків; подання назв вулиць великими літерами та контрастним шрифтом, обладнання транспорту інтерактивним табло, на якому будуть дублюватись назви зупинок українською та англійською з одночасним звуковим супроводом обома мовами; на телебачення під час трансляції новин та повідомлень дублювати рухомим рядком; вдосконалення сайтів додатковими зручними кнопками, додавання можливості збільшувати шрифт без втрати якості інформації;

- за принципом терпимість до помилок: обладнання підлог комерційного та громадського призначення неслизьким покриттям; підсвічування сходів; підсвічування пішохідних переходів; обладнання дверей контрастними інтуїтивними мітками;

- за принципом малі фізичні зусилля: забезпечити вулиці доріжками з найзручнішим та безпечним для пішоходів маршрутом; обладнання стільцями та лавками місця очікування; розташування вмикача світла на зручній висоті, наприклад для дитини або особи з інвалідністю; забезпечити вузькі вулиці та провулки з поворотом дзеркалами;

- за принципом наявність необхідного розміру, місця, простору: створення громадських просторів, що призначені лише для спілкування, в центрі міста, їх облаштування та підтримка чистоти й порядку; зонування простору, враховуючи температури характеру людей, у т. ч. й для дітей різної статі.

Очевидним є, що ефективне формування ІМР відбувається лише при повній взаємодії та взаємовідповідальній діяльності його суб'єктів — населення, суб'єктів господарської діяльності та органів публічної влади (органи державної влади та місцевого самоврядування).

Органи публічної влади відіграють ключову роль у формуванні ІМР, оскільки мають важелі впливу шляхом реалізації низки управлінських функцій, так реалізація адміністративної функції полягає у впровадженні нормативно-законодавчих новацій та розробки програми соціально-економічного розвитку локальної території; стимулювання використання потенціалу трудових ресурсів та збільшення штатних одиниць, що потребують інклюзії, зокрема відповідно до чинного законодавства існує обов'язок роботодавців щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. Так, відповідно до Закону України

"Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні", "для підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, установлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, — у кількості одного робочого місця" [3].

Крім того, безпосередньо до повноважень органів публічної влади входить реалізація повноважень використання результатів науково-технічної діяльності та інтелектуального потенціалу міста; підтримка та розвитку соціальної та виробничої інфраструктури.

Виконання органами публічної влади соціально-економічної функції реалізується шляхом формування місцевого бюджету; управління торгівлею; забезпечення населення об'єктами соціальної інфраструктури; забезпечення підтримки інклюзивної освіти; проведення спеціальних тематичних заходів з метою формування суспільних цінностей, принципом яких є філософія інклюзії для подолання ексклюзії та сегрегації окремих груп населення; регулювання ринку праці; організація та відкриття центрів раннього втручання; організація та забезпечення діяльності центрів денного перебування для осіб із порушеннями у психофізичному розвитку

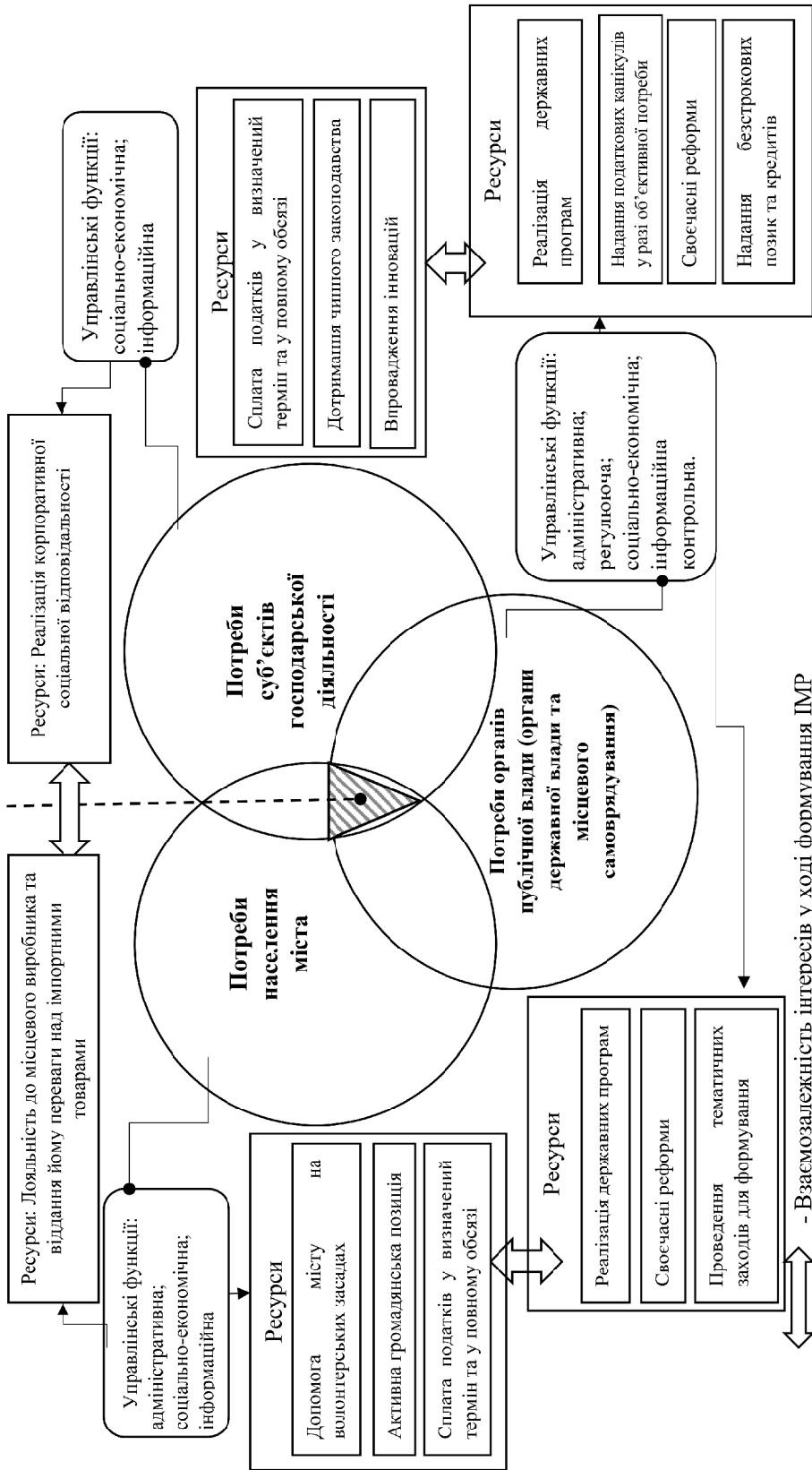
Реалізація інформаційної функції органами публічної влади зумовлена зменшенням рівня інформаційної асиметрії та ведення відкритого та прозорого діалогу з населенням та підприємцями, надання їм вичерпної та однозначної інформації.

Також до повноважень владних органів входить контрольна функція, суть якої полягає у систематичному моніторингу соціально-економічного стану населення в рамках ІМР.

Суб'єкти ІМР, що здійснюють господарську діяльність, покликані виконувати соціально-економічну функцію та інформаційну, які відповідно полягають у збільшенні ВВП міста, забезпечують робочими місцями населення, фінансують соціально-економічні проекти, у т.ч. і проекти міста шляхом реалізації засад корпоративної соціальної відповідальності, а саме: створення безпечних та ергономічних умов праці, проведення оздоровчих та культурних заходів, надання працівникам матеріальної допомоги на вирішення соціальних проблем, а також безвідсоткових позик. Крім того, у розрізі корпоративної соціальної відповідальності підприємства реалізують екологічні та благодійні програми, забезпечуючи безпечним житлом, раціональним використанням природних ресурсів та впровадження інноваційних програм у цьому напрямку, які сприяють створенню інклюзивного міста

Історично склалося, що метою побудови державності є пошук балансу у стосунках уряду, бізнесу і населення, цей баланс, вважаємо, і є ядром формування ІМР — спільна діяльність, в основі котрої лежать потреби кожної зі сторін, які вирішуються через притаманні їм функції та наявні ресурси впливу, що призводить до синергетичного ефекту трансформаційних зрушень. На основі цієї філософії пропонуємо інфологічну модель формування ІМР, наведену на рисунку 2.

Ядро формування ІМР на засадах взаємодії, взаємної відповідальності та взаємовідповідного партнерства

Рис. 2. Інфологічна модель формування ІМР на засадах взаємодії його суб'єктів

Так, запропонована модель дозволить у будь який час перевірити потреби суб'єктів та об'єктів ІМР, функції, які вони покликані виконувати та наявні ресурси, за допомогою яких створюється взаємовигідне співробітництво заради мети ІМР.

Як бачимо, формування ІМР відбувається під час перетину інтересів та потреб уряду, бізнесу і населення, у цьому аспекті важливим є прозорість взаємодії. Однак логічною є перевага і за функціональною ознакою, і за ресурсною органів публічної влади. Тобто ця сторона більше виступає суб'єктом реалізації ІМР через ширші повноваження та важелі впливу.

Так, органи публічної влади мають бути готовими до рішучих дій щодо формування ІМР, вважаємо що тільки емпіричним шляхом можливо реалізувати проекти інклюзії, а саме — протестувати наявну фізичну доступність.

У цьому аспекті широкого поширення набула праця Д. Аджемоглу та Д. Робінсона, яка розкриває теорію інклюзивних та екстрактивних інститутів країн [4]. Дослідники наполягають, що економічне процвітання, фундаментом якого є освіта та технологічний прогрес, характерне для такого типу економічного розвитку, який базується на інклюзивних інститутах. Так, "політичні інститути, які є достатньо централізованими й плюралістичними, називаються інклюзивними політичними інститутами" [4, с. 74]. Режим, який базується на інклюзивних інститутах, формує вільний доступ до ресурсів всьому населенню країни, дає стимули і можливості для економічної активності широких верств населення. У свою чергу "екстрактивні політичні інститути зосереджують владу в руках вузької еліти" [4, с. 74]. Тому при формуванні ІМР необхідно враховувати, що на сьогоднішній день в Україні, відповідно до даного критерія, переважають риси країни з екстрактивним інституціональним режимом.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Враховуючи все вищевикладене, вважаємо, що формування ІМР є довготривалим процесом структурних змін в економіці, інноваційно-технологічному аспекті, освітньому процесі, зміни векторів соціальної політики всередину міста, враховуючи потреби всього населення, а не окремих його груп з метою інклюзивної інституціоналізації розвитку людського потенціалу країни.

Так, нами було визначено, що одночасно суб'єктом і об'єктом формування ІМР виступають три групи населення, бізнес-суб'єкти та органи публічної влади. На кожному етапі формування ІМР їх роль чи потреби посилюються або відповідно слабшають, однак залишаються першочерговими для виконання чи реалізації.

З метою моніторингу процесу формування ІМР нами запропоновано інфографічну модель, яка дозволить у будь який час перевірити потреби суб'єктів та об'єктів ІМР, функції, які вони покликані виконувати та наявні ресурси, за допомогою яких створюється взаємовигідне співробітництво заради мети ІМР.

Література:

1. Кожина А.В. Інклюзивний місцевий розвиток: поняття та сутнісні характеристики / А.В. Кожина // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України / за заг. ред. А.П. Савкова. — Київ: НАДУ, 2018. — Вип. 2. — С. 55—68.
2. Універсальний дизайн: практичні поради для кожного [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://issuu.com/undpukraine/docs/unidesign_block_v1
3. Закон України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні" №875-ХІІ от 21.03.1991 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
4. Аджемоглу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності / Пер. з англ. О. Дем'янука. — К.: Наш формат, 2016. — 440 с.

References:

1. Kozhyna A. V. (2018), "Inclusive local development: concepts and essential characteristics", Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, vol. 2, pp. 55—68.
2. The official site of ISSUU (2015), "Universal design: practical tips for everyone", available at: issuu.com/undpukraine/docs/unidesign_block_v1 (Accessed 17 September 2020).
3. The official site of The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On fundamentals of social protection of disabled people in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (Accessed 17 September 2020).
4. Acemoglu, D. and Robinson, J. A. (2016), Chomu natsii zanepadaiut'? Pokhodzhennia vlady, bahatstva i bidnosti [Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty], Nash format, Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 28.09.2020 р.*

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73